

การวิเคราะห์พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน*

Analysis of Buddhist Aesthetics in Isan Literature

พระมหาวิโรฒ ปภาโส, พระโสภณพัฒนบัณฑิต และจรัส ลีกา

Phramaha Viroch Paphaso, Phrasophonphatthanapundit and Jaras Leeka

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: pmviroch2654@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอถึงพุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน พบว่าพุทธสุนทรียศาสตร์แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ความงามระดับโลกียะ เป็นความงามที่ประกอบด้วยกามคุณห้าและความงามในระดับโลกุตระ เป็นความงามของจิตที่ปราศจากกิเลส ความทั้งสองระดับนี้สะท้อนให้เห็นความงามคือความสงบสุขของสังคมที่มีเมตตาธรรมเป็นฐาน ส่วนวรรณกรรมอีสานนั้น เป็นแหล่งรวมความรู้สึกรอารมณ์ ความคิด ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมแต่ละยุค ความงามของวรรณกรรมอีสานจะมีอยู่ในบทประพันธ์ต่างๆ ที่แฝงด้วยหลักคำสอนทางพุทธศาสนา และสะท้อนให้เห็นคุณค่าในด้านต่างๆ เช่น ค่านิยม คติธรรม และแนวทางดำเนินชีวิตในสังคม

คำสำคัญ: พุทธสุนทรียศาสตร์; วรรณกรรมอีสาน

Abstract

This academic article aims to present Buddhist aesthetics in Isan literature. It found that Buddhist aesthetics is divided into two levels: global beauty; is a beauty that consists of five erotic qualities. In addition, the beauty in the world is the beauty of a mind that is free from defilements. These two levels reflect the beauty of a peaceful, compassionate society. In doing so, Isan literature has become the main source of enhancement of feeling, emotion, and thought reflecting on the way of life who are living in society from time to

---

*ได้รับบทความ: 27 มิถุนายน 2565; แก้ไขบทความ: 28 ตุลาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 29 ธันวาคม 2565

Received: June 27, 2022; Revised: October 28, 2022; Accepted: December 29, 2022

time. The beauty of Isan literature was found in the various writings embedded with Buddhist doctrines. Moreover, reflect values in various fields such as values, morals, and ways of living in a society.

Keywords: Buddhist aesthetics; Isan literature

1. บทนำ

สุนทรียศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความสวยงาม ความไพเราะหรือพหุศิลป์ต่างๆ (พิน ดอกบัว, 2544, หน้า 12) ซึ่งก็เป็นประเด็นที่ทำการถกเถียงกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะเรื่องวรรณกรรมและพหุศิลป์ แต่ก็อยู่ในขอบเขตสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นสาขาวิชาหนึ่งของปรัชญา ที่ว่าด้วยความงามทั้งในศิลปะและในธรรมชาติ (พระธรรมโกศาจารย์, 2552, หน้า 18) สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เกิดความรู้สึกยินดี อิ่มเอมใจ และมีนักปรัชญาตะวันตกเป็นจำนวนมากให้ความหมายสุนทรียศาสตร์ แต่ก็ขัดแย้งกันในแต่ละแนวคิดปัจจุบันสุนทรียศาสตร์ถูกนำมาใช้ในวิชาอิสระที่ทำหน้าที่ศึกษาเกี่ยวกับผลงานทางศิลปะ การชื่นชมศิลปะ ตลอดจนมุมมองต่างๆ ของศิลปะโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เรียกว่า “ความงาม” ความน่าเกลียดอันเกี่ยวกับรูปแบบ (พระมหาสวนทรา ธรรมจารี, 2550, หน้า 1) และแนวคิดพุทธสุนทรียศาสตร์นี้ก็มีแนวคิดพื้นฐานเดียวกันแบบสุนทรียศาสตร์ของตะวันตกคืออินเดีย ดังนั้นเพื่อแยกเนื้อหาสาระให้มีความแตกต่างกัน พุทธสุนทรียศาสตร์จึงศาสตร์ที่ทำให้เกิดรูปแบบศิลปะแฝงอยู่ในแนวคิดของพุทธปรัชญา ซึ่งเป็นส่วนที่ถูกนำมาพอกพูนเป็นเปลือกห่อหุ้มแก่นภายในอันเป็นสาระของสุนทรียศาสตร์ และศิลปะของความงามเป็นพุทธปรัชญาเอง หรือแม้จะหมายถึงสาระอันแท้จริงของพุทธปรัชญา ก็ยังถูกแปรเป็นทฤษฎีคำสอน (Dogma Precept) นิกายสำนัก กลุ่ม (Sects) สรรูปแบบปฏิบัติบูชา (Cults) เป็นเรื่องเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป หากมุ่งถึงความหมายของสุนทรียะในทัศนะพุทธปรัชญาเราอาจแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ มุมมองปกติธรรมดา และมุมมองที่ลึกซึ้ง ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ขึ้นอยู่กับสติปัญญาความสามารถของแต่ละบุคคล (เครือจิต ศรีบุญนาท, 2542, หน้า 14)

นอกจากนี้แนวคิดเกี่ยวกับพุทธสุนทรียศาสตร์ยังได้แฝงอยู่ในวรรณกรรม และกวีนิพนธ์ต่างๆ ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่มีการนำแนวคิดของพุทธปรัชญาไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความงดงาม วรรณกรรมอีสานก็เป็นหนึ่งในวรรณกรรมที่กล่าวอ้างถึงนั้นเช่นกันเพราะได้รับอิทธิพลโดยตรงและโดยอ้อมแล้วแสดงออกในลักษณะทางวรรณกรรมเช่น ความเชื่อในเรื่องกรรม คือ หลักธรรมที่ถือว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วตามพุทธปรัชญา ความเชื่อทางศาสนาของคนอีสานทำให้เกิดวรรณกรรมหลายรูปแบบ เช่น คำแข่งคำสู่ขวัญ ซึ่งใช้ในการประกอบพิธีตามความเชื่อของคนอีสาน เช่น เชื่อบ้องไฟในพิธีทำบุญบ้องไฟเพื่อขอฝน คำแข่งแห่นางแมวเพื่อขอฝน ใจความของคำแข่งอาจจะเป็นการกล่าวอ้อนวอนหรือเล่าประวัติความเชื่อใน

พิธีกรรมที่ประกอบ และบางครั้งอาจจะเป็นการกล่าวขอความร่วมมือให้มาร่วมพิธี วรรณกรรมประเภทคำเชิงเป็นวรรณกรรมในยุคแรกที่มีมนุษย์มีความเชื่อในอำนาจลึกลับ มนุษย์จึงมีศรัทธาเชื่อมั่นในสิ่งที่มีเหตุผลมากขึ้น เช่น เชื่อกันในศาสนา วัชรบุรุษและบรรพบุรุษ ความศรัทธา ทำให้นิยมในการนำหินชวดไปแต่งเป็นร้อยกรองและร้อยแก้ววรรณกรรมอีสานมีทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน เหมือนทางภาคกลาง มีคำสัมผัสหรือคำก่าย ก่ายนอก ก่ายใน ตามแบบฉบับที่ได้มาจากนักปราชญ์ คนอีสานในยุคก่อนมีความนิยมอ่านวรรณกรรมเรื่องสำคัญๆ ที่มีคติสอนใจ และเป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิต เช่น กาพย์เกษ ศิลป์ไชย ท้าวชูฐานงอ้าว จำปาสดัน ท้าวเสียวสวาสดี ผาแดงนางไอ่ ท้าวกำพร้าวคำสอน ภาษีต ผญา ก้อม บทกลอนของวรรณกรรมเหล่านี้มีสำนวนที่สละสลวยกินความลึกซึ้ง (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2520, หน้า 15) ดังนั้นความงามในวรรณกรรมอีสานที่ได้นำเสนอมานี้จึงเป็นความงามที่สะท้อนถึงคุณค่าที่เกิดจากการนำคติธรรมที่เป็นหลักคำสอนในพุทธปรัชญาที่ได้จากการอ่านวรรณกรรมแล้วนำคติธรรมเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้เพื่อการดำเนินชีวิตให้เกิดความดีงามต่อตนเองและสังคม

ดังนั้น จากแนวคิดเรื่อง พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน ที่นำเสนอมาทั้งหมดนี้ทำให้เห็นหลักคำสอนในพุทธปรัชญานั้นสามารถตีค่าเป็นสุนทรียะหรือความงามที่แสดงออกในลักษณะของคุณค่าทั้งภายนอกและภายใน ที่มีเป้าหมายคือความดีงามที่จะเกิดแก่ตนและสังคม และเมื่อนำหลักพุทธปรัชญาไปใช้เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานในเชิงวรรณกรรมอีสานแล้วจะก่อให้เกิดความเป็นสุนทรียะที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้อย่างไร บทความวิชาการนี้จะให้คำตอบต่อข้อสงสัยต่างๆ ที่นำเสนอมา และบทความนี้จะป็นข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้สนใจต่อไป

2. แนวคิดและความหมายของพุทธสุนทรียศาสตร์

ในทัศนะของพุทธปรัชญา สิ่งที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลินที่เกิดจากความงามและความสุนทรียะของโลก ถือว่านอกจากจะไม่ใช่อันเป็นสาระต่อสัจจะเบื้องต้นกับชีวิตแล้วยังเป็นสิ่งที่หลงให้หลงไปตามความรู้สึกในขณะที่สัมผัสสิ่งดังกล่าวทั้งหมดควรหลีกเลี่ยงเสียไปสู่มีติสัจธรรมนาชีวิตอันเป็นวิธีการหลุดพ้นทุกข์ได้ด้วยขอบเขตของศีล ธรรม เป็นตัวกำกับซึ่งเป็นมีติธรรมดาในมุมมองดั้งเดิมของความเป็นศาสนา แนวคิดนี้ว่าด้วยปรมัตถ์แต่หากลองปรับการมองจากแนวคิดที่ว่าด้วยศาสนาสู่แนวคิดของปรัชญาก็เป็นศาสนาที่ไม่ใช่เรื่องลึกลับแต่อย่างใดในทางตรงกันข้ามกลับมีเหตุผลรองรับพร้อมกับการนำมาพิสูจน์เพื่อสัมผัสกับความจริงได้ทุกแง่มุมในเชิงปฏิบัติดังนั้นในแก่นแท้ของพุทธจึงไม่ได้หมายความว่าถึงเฉพาะจิตและสิ่งที่มากระทบเท่านั้นแต่ยังมีตัวเชื่อมอันสำคัญระหว่างมุมมองของความเป็นจริงทางโลกหรือปรัชญากับความเป็นจริงทางธรรม หรือศาสนานั่นคือหลักจริยธรรม สูงสุดของมนุษย์ จากความหมายของคำว่าเมตตา ซึ่งเป็นความหมายในเชิงคุณค่าที่มีต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสรรพสัตว์ ซึ่งมีความลึกซึ้งทางด้านความคิดยิ่งกว่าจะหาความหมายแบบใดแบบหนึ่งมาเปรียบเทียบได้ และนี่คือมุมมองของพุทธสุนทรียศาสตร์

ส่วนวัตถุนานพุทธสุนทรียศาสตร์เมื่อกล่าวโดยลักษณะทั่วไปนั้นไม่ได้แตกต่างจากวัตถุนานสุนทรียศาสตร์แบบตะวันตกแต่ประการใดในเรื่องของตัววัตถุซึ่งวัตถุนานสุนทรียศาสตร์ทั่วไปนั้นไม่ได้เกิดจากจุดมุ่งหมายโดยตรงเพื่อความงามแต่เมื่อไรที่มันถูกนำมาพิจารณาหรือรับรู้ทางสุนทรียะเรานั้นว่ามันเป็นวัตถุนานสุนทรียะทั้งสิ้นซึ่งในพุทธสุนทรียศาสตร์ได้แบ่งวัตถุนานสุนทรียะเป็น 2 แบบ คือ วัตถุนานธรรมชาติและผลงานศิลป์ นอกจากนี้วัตถุนานพุทธสุนทรียศาสตร์ในแง่ของชาวโลกโดยทั่วไปนั้นได้ปรากฏข้อความในพระไตรปิฎก เช่น “นายกองเกวียนคนหนึ่งบรรทุกหญ้า ฟืน และน้ำ เป็นอันมากแล้วขับหมูเกวียนไปก่อนเมื่อขับไปได้สองสามวันหมูเกวียนนั้นได้เห็นบุรุษผิวดำนัยน์ตาแดงผูกสอดแล่งธูปตัดดอกกุณฑลมีผ้าเปือกผมเปือกเกล้าอันงดงาม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ภิกษุในพระศาสนาเยี่ยงมตรวดดูโลกพินหนึ่งด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่งจักษุของมนุษย์เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีจักขุขึ้นปราสาทอันงดงามขึ้นบนพิงแลดูมณฑลแห่งกตังพินได้ พระยาหงส์เห็นพระราชประทับนั่งบนตั่งทองอันงดงามเมื่อจะกล่าววาจาอันรื่นหูจึงได้ทูลว่าพระองค์ไม่มีโรคพาธหรือทรงสุขสราญดีอยู่หรือพระองค์ทรงปกครองรัฐมณฑลอันสมบูรณ์นี้โดยธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญา ถูกเรียกว่า พุทธสุนทรียศาสตร์ ซึ่งมาจากคำว่า พุทธศาสตร์มาจากคำสองคำคือ พุทธะ แปลว่า รู้ตื่น เบิกบาน ศาสตร์ แปลว่า ความรู้วิชา รวมคำว่า “พุทธศาสตร์” แปลว่า วิชาที่ทำให้พัฒนาคนให้เกิดเป็นผู้รู้ในสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงให้เป็นผู้ตื่นจากความหลงใหลหมกมุ่นในกระแสกิเลสทั้งปวงให้เป็นเบิกบานบริสุทธิ์ผ่องใสจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง (พระมหาธีรสันต์ กิตติปัญโญ, 2553, หน้า 79) ส่วนคำว่า “สุนทรียะ” นี้ ศิลปินได้กล่าวไว้ว่า ทุกสิ่งในโลกไม่ว่าจะเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ย่อมมีสุนทรียะในตัวถ้าหากว่า เราผู้ดู เป็นผู้เข้าใจมอง ไม่มีสิ่งใดที่จะไม่เป็นสุนทรียะ อันนี้พูดไปตามภาษาของศิลปินที่มองทุกอย่างเป็นศิลปะ เหมือนกับธรรมะก็เหมือนกัน ผู้ที่เป็นนักธรรมะย่อมมองเห็นความเป็นไปต่างๆ ในโลกทุกแห่งทุกมุมเป็นคติธรรม ฉะนั้น ในความหมายของคำทั้งสองคำนี้ย่อมมีความกว้างแคบที่แตกต่างกัน โดยในส่วนของพุทธศาสตร์นั้น มีความหมายที่กว้างกว่า โดยหมายรวมเอาแนวคิดหรือศาสตร์ต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา เช่น จริยศาสตร์ ญาณวิทยา อภิปรัชญา หรือแม้แต่สุนทรียศาสตร์ เข้าไว้ด้วยส่วน คำว่า สุนทรียศาสตร์ นั้นได้มุ่งเน้นที่จะกล่าวเฉพาะในส่วนของสุนทรียะ คือ ความงามและความเกี่ยวข้องกับความงามบางส่วนเช่น จริยศาสตร์ เป็นต้น (พระมหาธีรสันต์ กิตติปัญโญ, 2553, หน้า 56)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นนี้ย่อมพิจารณาเห็นได้ว่าวัตถุนานพุทธสุนทรียศาสตร์ที่ถูกพิจารณาหรือให้คุณค่าความงามในลักษณะเดียวกับสุนทรียศาสตร์แบบตะวันตกหรือตามแบบสุนทรียศาสตร์โดยทั่วไปนั้นเอง ส่วนในอีกแง่หนึ่งที่กำลังกล่าวถึงศิลปะซึ่งเป็นระบบปรัชญาที่อยู่ในสุนทรียศาสตร์ไว้โดยรวมซึ่งหมายรวมไปถึงวิชาการต่างๆ ดังนั้น พุทธสุนทรียศาสตร์ จึงมีลักษณะความคิดแบบพุทธคือฐานะและโครงสร้างเดิมของสุนทรียศาสตร์แบบพราหมณ์แต่การที่ได้ความหมายว่า สุนทรียศาสตร์เชิงความคิดแบบ

พุทธปรัชญา เพื่อต้องการแยกเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันในมิติ และมุมมองทั้งนี้ก็เพราะเมื่อกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นพุทธมักจะถูกกล่าวถึงสุนทรียศาสตร์ที่ก่อให้เกิดเป็นรูปแบบศิลปะแฝงอยู่ภายใต้ร่มเงาของพุทธปรัชญาเป็นส่วนที่ถูกนำมาพอกพูนเป็นเปลือกนอกห่อหุ้มแก่นภายในอันเป็นสาระที่เป็นสุนทรียศาสตร์และศิลปะของความเป็นพุทธศาสนาเอง (Buddhist Arts) หรือแม้จะหมายถึงสาระอันหมายถึงสาระแท้จริงของพุทธปรัชญาก็แปรเป็นทฤษฎีคำสอน (Dogma or Frecept) แยกตัวไปผสมผสานกับมิติและความเชื่อประจำถิ่นแต่ละวัฒนธรรมอันหลากหลายกลายเป็นลัทธิ (Drotrines) นิกายสำนักของกลุ่ม (Seets) สุ่มรูปแบบปฏิบัติบูชา (Cults) เป็นเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป (เครือจิต ศรีบุญนาถ, 2542, หน้า 13) จึงสรุปได้ว่า หากเอาความหมายของพุทธด้วยมุมมองที่ปกติธรรมดาจะง่ายและเป็นธรรมดาแต่หากใครจะมองให้ลึกมากกว่าก็จะยากและลึกตามสติปัญญาของผู้นั้น

3. วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน

จากการศึกษาแนวคิดพุทธสุนทรียศาสตร์มาแล้วนั้นในหัวข้อต่อไปผู้เขียนจะได้กล่าวถึงวรรณกรรมอีสานในประเด็นดังต่อไปนี้คือ ความหมาย ความสำคัญ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อให้เห็นถึงคุณค่าของวรรณกรรมอีสาน เพื่อให้เกิดแนวคิดหรือคติ ให้กับผู้ที่ฟังได้นำไปประพฤติปฏิบัติ จึงนำเสนอเนื้อหาเป็นลำดับ ดังนี้

วรรณกรรมอีสานมีทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ฮ้าย เหมือนทางภาคกลาง มีคำสัมผัสหรือคำก่ายกายนอก กายใน ตามแบบฉบับที่ได้มาจากบรมครูทางอินเดีย ประชาชนชาวอีสานแต่ปางก่อนนิยมอ่านวรรณกรรมเรื่องสำคัญที่มีคติสอนใจได้ประโยชน์หลายทางเช่น กาพย์เห่ชม คิลป์ไชย ท้าวขูลุนางอ้ว จำปาสีตัน ท้าวเสียวสวาสดี ผาแดงนางไอ่ ท้าวกำพร้าคำสอน ภาษิต ผนญา ก้อม บทกลอนของวรรณกรรมเหล่านี้มีหลายรสสละสลวยกินความลึกซึ้งมาก แต่คนสมัยใหม่ไม่ค่อยเข้าถึงกลอนรำต่างๆ ที่ออกทางสื่อสารมวลชนสำคัญ สมัยปัจจุบันที่มีคนชอบฟังจนติดจนอมแงม อาจเป็นกลอนประเภทลำตัด บริบูรณ์ด้วยบทสังวาส ใช้ภาษาอื่นมาแทรกให้กลายเป็นกลอนวิบัติ ซึ่งยากที่ผู้ไม่ค่อยใส่ใจจะทราบถึงคุณค่าและโทษ เพราะหูฟังไม่ถึงคำกลอนที่มีค่าเปรียบเปรย ผู้คนกล่าวถึงอยู่เสมอก็มีทั้งที่เรียกว่าคำผญา และคำกลอนธรรมดา ซึ่งมีหลายแบบ (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2520, หน้า 15)

วรรณกรรมอีสานเป็นเรื่องราวที่มีความสำคัญกับคนอีสาน ที่ปราชญ์ได้จารึกไว้ให้เห็นเป็นแบบธรรมเนียมการประพันธ์ แก่นของเรื่อง ท่วงทีการประพันธ์ตลอดจนคุณค่าและสาระประโยชน์ในวรรณกรรมอีสานเท่าที่จะสามารถทำได้ เช่น วรรณกรรมพระพุทธศาสนา วรรณกรรมคำสอน และวรรณกรรมนิทาน ส่วนวรรณกรรมอื่นๆ ได้แก่ วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมตำนานบ้านตำนานเมือง หรือวรรณกรรมเบ็ดเตล็ดอื่นๆ (ธวัช ปุณโณทก, 2525, หน้า 189) ทั้งที่บันทึกไว้ในใบลานหนังสือผูก และเล่าสืบทอดกันมาหรือศึกษาเพื่อสืบทอดต่อกันมา รวมไปถึงนิทานพื้นบ้านซึ่งมีอยู่มากมายหลายสิบเรื่อง ที่มาของวรรณกรรม

อีสานจึงมีมา 2 ทางคือ มาจากพุทธศาสนา และมาจากการแต่งขึ้นของท่านผู้รู้ ผู้ที่จะแต่งเรื่องราวต่างๆ ของอีสานได้นั้นจะต้องเป็นปราชญ์จริงๆ จะต้องรู้ทั้งระเบียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้าน รู้รูปแบบการแต่งลักษณะคำประพันธ์ ตลอดจนมีจิตวิทยาในการโน้มน้าวให้ผู้ฟัง สนใจนำมาศึกษาเพราะนอกจากจะมีจุดมุ่งหมายในการสร้างขึ้นมาเพื่อความบันเทิงแล้ว ยังมีคุณค่าด้านอื่นๆ อีก เช่น ค่านิยม คติธรรม และแนวทางดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีความหมายซ่อนเร้นอยู่ในเนื้อหา นิทานพื้นบ้าน จะสะท้อนให้เห็นเรื่องราวของสมัยก่อน เนื่องจากผู้เล่าย่อมนำเหตุการณ์ที่มีอยู่ในสมัยของตน เข้ามากล่าวไว้ไม่มากนักน้อย (พระยาอนุมานราชธน, 2510, หน้า 14)

วรรณกรรมมีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมและชุมชนมาก อิทธิพลของวรรณกรรมท้องถิ่นต่อสังคม ดังนี้ 1) มีอิทธิพลต่อศิลปะการแสดงพื้นบ้านโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะและลายลักษณ์แต่ก็ต้องอาศัยรูปแบบฉันทลักษณ์ของวรรณกรรมท้องถิ่นมาเป็นแม่แบบอยู่นั้น เช่น วรรณกรรมท้องถิ่นมีอิทธิพลต่อการขับลำ การเล่นพื้นบ้าน เช่น การลำ (หมอลำ) ในภาคอีสาน การขอ การเล่าข่าว ในภาคเหนือ 2) มีอิทธิพลต่อการอธิบายความเป็นมาของชุมชนและเผ่าพันธุ์คือมีเนื้อหาของวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทตำนาน ยังอธิบายความเป็นมาของบรรพบุรุษประจำเผ่าพันธุ์อีกด้วย เช่น นิทานเรื่องขุนบรม ปฐมมูล และปฐมกัลปนา เป็นตำนานอธิบายบรรพบุรุษของชาวอีสาน ตำนานสิบห้าราชวงศ์ ตำนานเจ้าเจ็ดตน ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เป็นตำนานที่อธิบายความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ 3) เป็นสื่อกลางระหว่างบ้านกับวัด เพราะชาวไทยเชื่อว่าการฟังธรรมบรรยายหรือนิทานคติธรรมเป็นกุศลผลบุญอย่างหนึ่งที่มีอานิสงส์สูงมาก อีกอย่างหนึ่งชาวพุทธมีความเชื่อว่า การสร้างหนังสือธรรมนิยายหรือชาดกถวายวัดนั้นเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาและได้อานิสงส์ผลบุญแรงกล้าอีกด้วย 4) มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เพราะวรรณกรรมท้องถิ่นส่วนใหญ่ จะมีแก่นของเรื่องอิงอยู่กับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวรรณกรรมของภาคเหนือภาคอีสานนอกจากจะมีเนื้อหาอิงอยู่กับหลักธรรมและความเชื่อพื้นบ้านแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของสังคมเป็นอย่างมาก เช่น ปุสสอนหลาน อินทนิยานสอนลูก ย่าสอนหลาน ฯลฯ ของภาคอีสาน (วิช ปุณโณทก, 2525, หน้า 17)

4. วิเคราะห์พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน

การวิเคราะห์พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน ผู้เขียนได้แบ่งประเด็นเพื่อการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็น คือ พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน และคุณค่าของพุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสานทางปัญญาและจิตใจ ดังนี้

1. พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน เป็นสิ่งที่ปราชญ์ผู้รู้ได้จารึกบันทึกไว้ เพื่อสืบทอดไว้ให้แก่คนรุ่นหลังได้ศึกษาอีกทั้งยังเป็นการเล่าเรื่องทางด้านประวัติศาสตร์ความสำคัญ และความเป็นมาของคนโบราณอีสาน ทั้งในแง่ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม

ประเพณี ด้านสังคม ความเชื่อและศาสนา อีกทั้งยังกล่าวถึงพิธีกรรมต่างๆ ในการประพฤติปฏิบัติของคนอีสาน พุทธสุนทรียศาสตร์จึงเป็นการศึกษาปรากฏการณ์การที่นักปรัชญาคิดแสวงหาความจริงแก่นแท้ของสรรพสิ่ง และเป็นวิชาการเริ่มแรกของมนุษย์ในอภิปรัชญาหรือสุนทรียศาสตร์ การถกเถียงเกี่ยวกับธรรมชาติที่แท้จริงของความเป็นจริงหรือความรู้ หรือความดีกับความงาม เช่น “ความงดงาม” หรือ “ความเป็นจริง” จากการวิเคราะห์ถ้อยคำในภาษา เพื่อใช้ภาษาเป็นเหมือนกับสะพานข้ามไปสู่การเข้าใจความเป็นจริงหรือโลกธรรมชาติให้เห็นชัดเจน ด้วยการแบ่งสิ่งที่มีอยู่ออกเป็น “วัตถุ” กับ “คุณสมบัติ” ที่กล่าวถึงวัตถุกับคุณค่าที่เกิดขึ้นทางภาษาวรรณกรรมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของมนุษย์ ที่ทำให้นักศึกษาดำรงความเป็นมนุษย์อยู่ได้ (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2561, หน้า 2)

พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน คือ แนวคิดที่เกิดขึ้นจากการแสวงหาปัญหาความจริงที่เกี่ยวกับชีวิตและโลก ด้วยการใช้ภาษาที่สื่อให้เกิดความเข้าใจในปรัชญาชีวิต ที่ถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตและรวมทั้งประสบการณ์ทางสังคม เพื่อให้เกิดความรู้ในแบบแผนของชีวิตและจุดมุ่งหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิตปรัชญาภาษาในวรรณกรรมทำให้เราเห็นความสำคัญของชีวิตและซาบซึ้งในคุณค่าของชีวิตและความมหัศจรรย์ของชีวิตของคนอีสานควรที่จะเรียนรู้เพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ ที่มีความสัมพันธ์กับคนในสังคมอีสาน ในเรื่องความรู้สึทางอารมณ์อารมณ์ แรงบันดาลใจ การใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล การประพฤติปฏิบัติของคนในอีสานในสิ่งที่ถูกต้อง ยึดหลักศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ประเพณีและวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคน ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ การกระทำ และความเป็นอยู่ของคน ซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมา (เบญจมาศ พลอินทร์, 2525, หน้า 81)

พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของชาวอีสาน ดังนั้นวรรณกรรมจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์แทบทุกด้านอาจกล่าวได้ว่าสังคมมนุษย์ที่เจริญมีอารยธรรมและเทคโนโลยีในปัจจุบันนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวรรณกรรมทั้งสิ้นวรรณกรรมต่างมีบทบาทความสำคัญและอิทธิพลไม่มากนักน้อย เช่น ฮิตคองอีสาน หรือที่นิยมเรียกกันว่า ฮิต 12 คลอง 14 ได้แสดงแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ ว่าด้วยงานที่ผู้สร้างสรรค์ขึ้นไม่เพียงใช้ฝีมือเท่านั้นแต่ยังอาศัยความคิดและจิตวิญญาณสร้างด้วยรูปแบบวรรณกรรมภายใต้ร่มเงา ความเชื่อทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ถูกนำมาพอกพูนเป็นเปลือกนอกห่อหุ้มแก่นภายในอันเป็นสาระที่เป็นความงาม จึงมีวรรณกรรมอีสาน มากมายที่เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนเรื่องราวต่างๆ เพื่อเป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์เข้าถึงความจริงด้วยสติปัญญาอันเป็นหลักการสำคัญของพุทธปรัชญาที่มีการปรับความหมายจากมุมมองทางศาสนาแบบเดิมมาสู่ความคิดให้เป็นโลกปัจจุบันเชิงปรัชญา อันมีเหตุผลรองรับการใช้ศิลปะเป็นตัวกระตุ้นเป็นการสนับสนุนอย่างหนึ่งที่ชักจูงใจให้ศาสนิกชนเชื่อถือและมีความศรัทธาในศาสนายิ่งขึ้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงวิถีชีวิตนับตั้งแต่เกิดจนตายของมนุษย์ภายในสังคมและวัฒนธรรมที่มีการพึ่งพาอาศัย ความเชื่อความศรัทธาร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และสิ่งต่างๆ เป็นสื่อสัญลักษณ์ของผู้คนในแต่ละชุมชนที่แสดงถึงเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ และความแตกต่างทางวัฒนธรรมของ

ชุมชนในแต่ละแห่งนั้นด้วย ภายใต้สังคมที่มีวัฒนธรรมความเชื่ออันถือเป็นที่ยึดทางจิตใจของผู้คนเช่น ความเชื่อเรื่อง ของนรก สวรรค์ การเกิดและชีวิตหลังความตาย ความเชื่อเหล่านี้แสดงถึงแนวคิดทางอภิปรัชญา ในพุทธปรัชญา เพื่อให้แต่ละคนสามารถมีชีวิตรอด มีความปลอดภัย มีความสุข และดำเนินไปสู่ชีวิตที่มีความหมาย ความจริง ความดี และความงดงาม

2. คุณค่าของพุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสานทางปัญญาและจิตใจ วรรณกรรมมีส่วนผูกพันกับชีวิตเรา เรียกว่า เป็นส่วนผูกพันกับชีวิตเรื่องราวอันเป็นเนื้อหาสาระ บางส่วนก็เป็นสิ่งให้คำแนะนำหรือคำตอบปัญหาชีวิต เป็นเครื่องบำรุงใจ เพราะเป็นเครื่องสร้างปัญญาให้คนรู้จักคบคิด แยกแยะเหตุผล ถึงกรรมดีและกรรมชั่ว มีสิ่งใดเป็นเครื่องตอบสนองกรรมอันนั้น บางครั้งก็เป็นสิ่งสอนใจคนให้พ้นความหายนะ จึงถือว่าวรรณกรรมมีคุณค่าหากรู้จักใช้ประโยชน์รู้ว่าสิ่งใดควรยึดถือเป็นแบบอย่าง สำหรับวรรณกรรมอีสานที่เป็นพุทธสุนทรียศาสตร์ใช้ในการสื่อความหมายให้กับผู้อ่านเกิดความรู้เกิดสติปัญญา พร้อมทั้งเป็นการพัฒนาจิตใจให้ผู้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีและเป็นกุศล โดยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นในเรื่องของคติคำสอน สุภาสิต สังคมอีสานหรือชาวอีสานซึ่งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยอุดมไปด้วยทรัพยากรทางภูมิปัญญา หรือที่เรียกว่า “ผญา” (จรัส พยัคฆราชศักดิ์, 2534 , หน้า 63) เป็นวิถีชีวิตทางหลักธรรมของสังคม โดยมีพุทธศาสนาซึมซับเป็นแก่นชีวิตที่ใช้เป็นกฎระเบียบในการควบคุมความประพฤติ และการปฏิบัติของคนอีสานให้อยู่ด้วยกรอบศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งได้ประพฤติปฏิบัติต่อเนื่องกันมาตั้งแต่โบราณกาล (อดิศักดิ์ โสมอินทร์, 2523, หน้า 1) จึงทำให้สังคมอีสานในบรรพกาลมีแต่ความร่มเย็นปราศจากผู้ร้ายอ้ายโจร ทุกคนล้วนมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน อยู่ร่วมกันเป็นสังคมแบบรู้จักสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (เดิม วิภาคย์พจนกิจ, 2530 185) เช่น ในวรรณกรรมอีสานเรื่อง ปู่สอนหลาน ได้ปรากฏเนื้อหาที่ว่าด้วยเรื่องหลักธรรมคัมภีร์ครองโลกนี้ปรากฏอยู่โดยเป็นตอนที่ปู่ได้สอนหลานไม่กระทำความชั่ว กระทำแต่ความดี มีความละอายเกรงต่อผลของการกระทำที่จะตามมาดังปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่อง ปู่สอนหลานว่า (สวิง บุญเจิม, 2543, หน้า 62)

...“เจ้าในนามเป็นหลานของปู่	คั่นหมูให้เป็นกวน
บ่สมควรไปเฮ็ดชั่วช้า	ให้ตั้งหน้าสร้างแต่ความดี
คั่นไผ่ทุกซี่เด็ดฮ้อน	ให้เจ้าย้อนคิดเบิ่งอกเขา
เทียบบอกเฮาตั้งเดี๋ยวแท้	ให้ฮีบแก้อย่างเห็นแก่อามิส
อิทธิพลอย่าเอามาใช้	หน้าที่ให้เจ้าคิดคำนึง
เงินสลิ้งเงินเหรียญเงินบาท	เงินของชาติจำเป็นเงินเดือน
เอาจากเอือนคนจนทั้งนั้น	ยังลิคั่นเอาอีกผิดครอง
ผิดครองครองธรรมพระเจ้า	มันสิเศร้าเสียยศเสียศรี
เกิดอัปปริยแก่งานของเจ้า	ใจสิเศร้าจนฮอดมื่อตาย

จักนิบหายจุ่มจมเมือหน้า

กลายเป็นข่อยเป็นข้าชอกกิน

จบชีวิตไปตกรกร ไหลวนวกลมกใหม่ทุกซ์หลาย ฟังบรรยายหลานชายให้เว้น

จากหลักคำสอนในวรรณกรรมเรื่องปู้สอนหลานข้างต้นเห็นได้ชัดว่า ปู้ได้สอนหลานให้ได้สำนึกตระหนักในเรื่องของการกระทำชั่ว ให้รู้สึกละอายมีความเกรงกลัวต่อการกระทำ และผลของการกระทำทำความเพระเป็นการกระทำที่ชั่วผิดหลักหลักศาสนา และกฎกติกาทางสังคมทำให้ตนเองและสังคมมีความเดือดร้อน ซึ่งปัญหาต่างๆ ทั้งหลายในสังคมล้วนเกิดจากการที่มนุษย์ไม่มีความละอายไม่เกรงกลัวต่อบาปทั้งในชาตินี้ชาติหน้า ตรงกันข้ามหากคนในสังคมมีความละอาย และความเกรงกลัวต่อบาปสร้างแต่ความดีงามย่อมสร้างความสุขความเจริญให้กับผู้กระทำและจะส่งผลดีต่อตนเองทั้งชาตินี้และชาติหน้าให้เกิดขึ้น

พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน มีรูปแบบดั้งเดิมที่มาจากแนวคิดสุนทรียศาสตร์แบบพราหมณ์ 4 คือ เป็นสุนทรียศาสตร์แบบตะวันออก ซึ่งมีลักษณะอันเกิดจากสุนทรียะจินตนาการ ดังในวรรณกรรมและศิลปะอื่นๆ ล้วนเป็นรูปแบบของสุนทรียญาณทั้งสิ้น เช่น บทกวี จะสื่อสารทางความคิดต่อบรรดาการสร้างสรรค์งานศิลปะประเพณี ศิลปะดนตรี ศิลปะการแสดง ตลอดจนทัศนศิลป์ ต่างก็มีสาระทางอุดมคติว่าด้วยความงามในมุมมองเดียวกัน กล่าวคือ มีศิลปะเป็นสื่อที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยความตั้งใจเพื่อเปลี่ยนแปลงโลกให้สวยงาม ไพเราะ สนุกสนาน น่าคิด น่าจดจำหรือน่าตื่นเต้น มากกว่าโลกเคยมีอยู่หรือเป็นอยู่ตามธรรมชาติ แม้ว่าพุทธสุนทรียศาสตร์ มีพื้นฐานแนวคิดเดียวกันแบบตะวันออกและอินเดีย แต่การให้ความหมายว่า พุทธสุนทรียศาสตร์ เพื่อต้องการแยกเนื้อหาสาระที่แตกต่างกัน ในมิติและมุมมองต่างๆ จึงหมายถึง สุนทรียศาสตร์ที่ก่อให้เกิดรูปแบบศิลปะแฝงอยู่ใน ร่มเงาของพุทธปรัชญาซึ่งเป็นส่วนที่ถูกนำมาพอกพูนเป็นเปลือกห่อหุ้มแก่นภายใน อันเป็นสาระของสุนทรียศาสตร์และศิลปะของความเป็นพุทธเอง (Buddhist Arts) หรือแม้จะหมายถึงสาระอันแท้จริงของพุทธก็ยังถูกแปรเป็นทฤษฎีคำสอน (Dogma Precept) นิกาย สำนักกลุ่ม (Sects) สุ่มรูปแบบปฏิบัติบูชา (Cults) เป็นเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป หากจับเอาความหมายของพุทธด้วยมุมมองปกติธรรมดาที่จะง่ายแต่ถ้าใครต้องการมองให้ลึกซึ้งมากกว่าก็ยากและลึกซึ้งตามสติปัญญาความสามารถของผู้นั้นเอง (เครือจิต ศรีบุญนาถ, 2542, หน้า13)

ซึ่งมิติและมุมมองดั้งเดิมของพุทธ ปฏิเสธต่อสิ่งที่ผลิตผลิตอันเกิดจากความงามและความสุนทรียะของโลก ซึ่งถือว่านอกจากจะไม่ใช่อันเป็นสาระต่อสัจจะเบื้องต้นกับชีวิตแล้วยังเป็นสิ่งที่หลงให้หลงไปตามความรู้สึกในขณะที่สัมผัส สิ่งดังกล่าวทั้งหมดควรหลีกเลี่ยงไปสู่มิติสัจธรรม นำชีวิตอันเป็นวิถีการหลุดพ้นทุกข์ได้ ด้วยขอบเขตของศิลปวิสุทธิ เป็นตัวกำกับซึ่งเป็นมิติธรรมดาในมุมมองดั้งเดิมของความ เป็นศาสนา แนวคิดนี้ว่าด้วยปรมัตถ์ แต่หากลองปรับการมองจากแนวคิดที่ว่าด้วยศาสนาสู่แนวคิดของปรัชญา ก็เป็นศาสนาที่ไม่ใช่เรื่องลึกลับแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามกลับมีเหตุผลรองรับ พร้อมกับการนำมาพิสูจน์ เพื่อสัมผัสกับความจริงได้ทุกแง่ทุกมุมในเชิงปฏิบัติ ดังนั้นในแก่นแท้ของพุทธสุนทรียศาสตร์จึง

ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะจิตและสิ่งที่มากระทบจิตเท่านั้น แต่ยังมีตัวเชื่อมอันสำคัญระหว่างมุมมองของความเป็นจริงทางโลกหรือปรัชญากับความเป็นจริงทางธรรมหรือศาสนา นั่นคือ หลักจริยธรรม สูงสุดของมนุษย์ จากความหมายของคำว่า เมตตา ซึ่งเป็นความหมายในเชิงคุณค่าที่มีต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสรรพสัตว์ ซึ่งมีความลึกซึ้งทางด้านความคิดยิ่งกว่าจะนำความหมายแบบใดแบบหนึ่งมาเปรียบเทียบได้ และนี่คือมุมมองของสุนทรียศาสตร์แบบมนุษย์นิยม และเป็นสุนทรียศาสตร์อันเกี่ยวเนื่องด้วยจริยธรรมและอารมณ์ แม้ว่าพุทธปรัชญา จะได้กล่าวถึงความงามไว้ในคัมภีร์ต่างๆ อันได้แก่พระไตรปิฎกทั้ง 45 เล่ม ซึ่งมี 84,000 พระธรรมขันธ์ และในคัมภีร์ทั้งในอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกาโยชนาและบทความต่างๆ อีกมากมาย แต่ว่ายังขาดการจัดระบบที่เป็นแบบแผน (แบบตะวันตก) ทำให้การศึกษาพุทธสุนทรียศาสตร์เป็นไปด้วยความลำบากต่อการศึกษาและการกล่าวถึงความงามในพุทธปรัชญานี้ ในหนังสือต่างๆ หรือบทความทางวิชาการต่างๆ ยังมีค่อนข้างจำกัดและแนวคิดในการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างทฤษฎีต่างๆ ทั้งทางด้านแนวคิดแบบตะวันตกและแบบตะวันออกอย่างชัดเจนมีค่อนข้างน้อย

5. สรุป

จากการนำเสนอบทความวิชาการเรื่องพุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน ผู้เขียนได้นำเสนอในแง่มุมต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องพุทธสุนทรียศาสตร์ เป็นปรัชญาที่อาศัยการเกิดจากแนวคิดของพุทธปรัชญา ซึ่งก็ได้กล่าวถึงความงามไว้อย่างมากมายในพระไตรปิฎก เรื่องความงามหรือพุทธสุนทรียศาสตร์ ก็จัดเป็นแนวคิดที่มีความลึกกว่าแนวคิดสุนทรียศาสตร์ตะวันตกเนื่องจากพุทธสุนทรียศาสตร์ ไม่ได้มีส่วนแยกจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแต่อย่างใดเลย แต่เป็นสิ่งที่ควบคู่กัน และมีแผ่อยู่ตลอดในหลักธรรม แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ความงามระดับโลกียะ เป็นความงามที่ประกอบด้วยกามคุณห้า และความงามในระดับโลกุตระ เป็นความงามของจิตที่ปราศจากกิเลส ความทั้งสองระดับนี้สะท้อนให้เห็นความงามคือความสงบสุขของสังคมที่มีเมตตาธรรมเป็นพื้นฐาน

2. วรรณกรรมอีสานนั้น เป็นแหล่งรวม ความรู้สึก อารมณ์ ความคิด ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมแต่ละยุค ความงามของวรรณกรรมอีสานจะมีอยู่ในบทประพันธ์ต่างๆ ที่แฝงด้วยหลักคำสอนทางพุทธศาสนา และสะท้อนให้เห็นคุณค่าในด้านต่างๆ เช่น ค่านิยม คติธรรม และแนวทางดำเนินชีวิตในสังคม

3. พุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมอีสานมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่นอีสาน ที่ปราชญ์ผู้เขียน ได้นำเสนอและถ่ายทอดจิตวิญญาณทางความคิดให้แก่ชนรุ่นหลัง ได้นำไปประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งวรรณกรรมอีสานยังเป็นการสื่ออารมณ์ทางภาษาที่ปรากฏในตัวละครหรือเนื้อเรื่อง ให้ได้เข้าถึงแนวคิดหลักของวรรณกรรม ทั้งนี้วรรณกรรมอีสาน จึงเป็นวรรณกรรมที่

ปลูกฝังจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นอีสานให้มีความรู้ความเข้าใจ ในสิ่งที่ปรากฏ และเป็นการปลูกฝังจิตสำนึก ในด้านการประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรม และ ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นปรัชญาที่อาศัยการเกิด จากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือ พระพุทธปรัชญาซึ่งก็ได้กล่าวเรื่องความงามไว้อย่างมากมาย เรื่องความงามหรือพุทธสุนทรียศาสตร์ ก็จัดเป็นแนวคิดที่มีความลึกกว่าแนวคิดสุนทรียศาสตร์ตะวันตก เนื่องจากพุทธสุนทรียศาสตร์ ไม่ได้มีส่วนแยกจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแต่อย่างใดเลย แต่เป็นสิ่งที่ควบคู่กัน และมีแผ่อยู่ตลอดในหลักธรรม พุทธสุนทรียศาสตร์จึงไม่ได้ปฏิเสธเรื่องความงาม เลยทีเดียว แต่ก็เน้นให้บุคคลทั่วไปรู้จักเลือกเสพตามสมควรแก่สติปัญญาของตนแต่ก็พอให้เราารู้ได้ว่า ในพุทธสุนทรียศาสตร์นั้น ได้แบ่งเป็นความงามออกเป็น 2 ส่วน คือความงามภายนอกซึ่งเรียกว่า รูปธรรม ซึ่งก็จัดเป็นความงามที่สามารถสัมผัสได้ด้วย และความงามภายใน ซึ่งเรียกว่า นามธรรม ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่ สามารถจับต้องได้ แต่อาศัยการรู้ได้ด้วยเฉพาะตน เช่น ความงามแห่งจิตความงามแห่งปัญญา หรือความ งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด ดังนั้น ความงามในทัศนะทางพุทธสุนทรียศาสตร์จึงไม่ใช่ สิ่งที่งามเพียงอย่างเดียว แต่เป็นสิ่งที่โน้มน้าวจิตใจของผู้รับรู้ผลงานประติมากรรม ทำให้มองเห็นโทษของ กามคุณและเกิดสัมมาทิฐิอันเป็นเป้าหมายของพุทธสุนทรียศาสตร์

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาพุทธสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมอีสาน ทำให้ได้องค์ความรู้ซึ่งสรุปแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- เครือจิต ศรีบุญนาถ. (2542). *สุนทรียภาพของชีวิต*. กรุงเทพฯ: เอ็ดดูเคชั่น.
- จรัส พยัคฆราชศักดิ์. (2534). *อีสาน 2*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2519). *ของดีอีสาน*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2530). *ประวัติศาสตร์อีสาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2543). *วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2552). *ปรัชญากรีก-บ่อเกิดภูมิปรัชญาตะวันตก*. กรุงเทพฯ: สยาม.
- เบญจมาศ พลอินทร์. (2525). *แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- พระมหารัณสันต์ กิตติปัญญา (ใจหาญ). (2553). *การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสวนทรา ธมฺมจาริ (สุจาริ). (2550). *การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาศิลปะตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระยาอนุমানราชธน. (2510). *การศึกษาเรื่องประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พิน ดอกบัว. (2544). *วงปรัชญากรีก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สยาม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. (2558). *ปรัชญาภาษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรวง บุญเจิม. (2543). *ปูสอนหลาน*. อุบลราชธานี: มรดกอีสาน.
- อดิศักดิ์ โสมอินทร์. (2523). *ภูมิศาสตร์อีสาน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.